

การศึกษาการจัดการป่าไผ่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่โครงการพัฒนาคอยดุง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อประเมินศักยภาพและข้อจำกัดของการจัดการป่าไผ่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะพัฒนาให้เป็นอาชีพ 2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดระหว่างการผลิตขององค์ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของกอไผ่และป่าไผ่ ระหว่างนักวิชาการและภูมิปัญญาของชุมชน ในการร่วมมือในการใช้ประโยชน์ป่าไผ่ได้อย่างเป็นรูปธรรม และ 3) เพื่อศึกษาถึงศักยภาพและข้อจำกัดของระบบเศรษฐกิจชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าไผ่และความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการธุรกิจชุมชนแปรรูปหน่อไม้

การศึกษาเป็นการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและในเชิงคุณภาพ มีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลแบบชุมชนมีส่วนร่วม การสำรวจพื้นที่ป่าไผ่โดยใช้แปลงทดลองขนาด 30x100 ตารางเมตร จำนวน 2 แปลง การตรวจวัดคุณภาพน้ำด้วยสัตว์ที่ไม่มีกระดูกสันหลังในน้ำที่เป็นดัชนีในช่วงฤดูฝน และการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้นำครัวเรือนที่สุ่มตัวอย่าง จำนวนร้อยละ 30 ของครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้าน

ผลการศึกษาพบว่าชุมชนมีการพัฒนารูปแบบการจัดการป่าไผ่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและสอดคล้องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยทางโครงการพัฒนาคอยดุงได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าไผ่ ทั้งในด้านการกำหนดกฎระเบียบและการจัดการเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าไผ่ ชุมชนมีการจัดการป่าไผ่อย่างเหมาะสมด้วยการกำหนดกฎ กติกา ในการที่จะไม่ใช้ประโยชน์เกินกำลังการผลิตของไผ่ และสร้างจิตสำนึกร่วมกันของคนในชุมชนที่จะดำเนินการตามกฎหมาย กฎกติกาที่ร่วมกันสร้างไว้ ซึ่งถือเป็นการดำเนินการที่ทำให้

ชุมชนสามารถดำรงชีวิตร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูลกัน อีกทั้งชุมชนยังสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินงานมาปรับปรุงและแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นต่อไปในอนาคต ถือเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของท้องถิ่นให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ปัจจุบันธุรกิจชุมชนแปรรูปหน่อไม้สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างทั่วถึงโดยที่มูลค่าที่เกิดปีละประมาณ 2.61-3.04 ล้านบาท/ปี โดยร้อยละ 85 เป็นรายได้ของชาวบ้านยากจนที่เป็นกลุ่มใหญ่ของชุมชน ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยระหว่าง 4,500-5,400 บาท/ราย/2เดือน ถือเป็นการกระจายรายได้ในชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้เพียงพอต่อการนำไปซื้อข้าวเพื่อการบริโภคตลอดทั้งปี ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่โครงการฯ ไม่เรียกร้องขอเปิดพื้นที่ป่าไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่ปลูกพืชไร่ เป็นวิธีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าได้อย่างดี อีกทั้งยังสร้างความยั่งยืนให้กับป่าไม้ จากการที่ชาวบ้านด้วยการติดตามผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการนับลำใหม่ที่เกิด พบว่า มีลำไม้เกิดขึ้นร้อยละ 29-30 ของจำนวนลำทั้งกอ และจากแปลงทดลองจำนวน 2 แห่ง ขนาด 30X100 ตารางเมตร พบว่ามีลำไม้เกิดใหม่ ร้อยละ 36 จะเห็นได้ว่าการจัดการป่าไม้ของชุมชนไม่ทำให้กอไม้ในพื้นที่เสียหาย ทั้งยังมีการเก็บตัวอย่างคุณภาพน้ำ พบว่า มีค่าระหว่าง 7.2-7.9 อยู่ในระดับปานกลางถึงดี แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมการใช้ที่ดินและการจัดการป่าไม้ของชุมชนไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ ทำให้ประชาชนในพื้นที่สังเกตเห็นประโยชน์จากป่าไม้ในพื้นที่ของตนมากขึ้น ช่วยกันดูแลป่าไม้และรักษากฎระเบียบต่างๆ อย่างเคร่งครัด และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่เพื่อป้องกันการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าไม้เพื่อทำไร่เลื่อนลอย หรือการบุกรุกพื้นที่จากบุคคลภายนอกโครงการฯ ได้ อีกทางหนึ่ง

ธุรกิจแปรรูปหน่อไม้มีส่วนช่วยเสริม “เศรษฐกิจชุมชน” สร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ในแต่ละปีชุมชนจะมีการจัดทำแผนกลยุทธ์ในการดำเนินการทั้งด้านการจัดการในเชิงระบบและการผลิตอย่างครบวงจร จึงทำให้การดำเนินการในแต่ละปีมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม จากผลการศึกษาพบว่าค่าดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนประกอบการธุรกิจชุมชนแปรรูปหน่อไม้มีค่าอยู่ที่ 3.3 จากคะแนนเต็ม 4 และสมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นระหว่างปี 2542-2546 ร้อยละ 18.46 14.08 16.41 และ 15.51 ตามลำดับ แสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชน นอกจากนี้การจัดการป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่โครงการพัฒนาออยตุง ยังเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ในการจัดการทรัพยากร เป็นที่ศึกษาดูงานแก่ชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทคล้ายคลึงกันหรือชุมชนที่มีความสนใจจะปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพ เพื่อแก้ปัญหาค่าความไม่ยั่งยืนของการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ในพื้นที่ที่ไม่มีป่าไม้จะต้องดำเนินการปลูกไม้แบบผสมผสานกับไม้อื่นๆ ในระบบวนเกษตร ก็จะสามารถดำเนินการได้เช่นเดียวกัน ซึ่งวิธีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวถือว่าเป็นรูปแบบและเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนต่อไป

ABSTRACT

179270

The purposes of “Community Participation in Bamboo Forest Management: A Case Study in the Area of Doi Tung Development Project, Mae Fa Luang District, Chiang Rai Province,” are 1) to evaluate the potentials and the obstacles of people’s participation in Bamboo Forest Management to be occupation, 2) to analyze the potentials and the obstacles between knowledge harmony on the clump of bamboo ecosystem and bamboo forest ecosystem, and between the academics and the community’s indigenous knowledge in the cooperation of the bamboo forest utility, and 3) to study the potentials and the obstacles of community economic system on bamboo forest utility and the community’s strength in the business management on bamboo shoots processing.

The study applied both qualitative and quantitative methods: community participatory data collecting and analyzing, forest inventory by 2 plots, sized 30 x 100 square meters, water quality analysis by using aquatic invertebrates indicators in raining season, and interviewing with the family’s leaders about 30 % of the total households in the community.

It found that community has been developing the pattern of bamboo forest management appropriate to geographic and community’s livelihood. The villagers participate in bamboo forest management both making the regulations and managing on the bamboo forest utility under Doi Tung development project. The community also has an appropriate bamboo forest management by regulations and determination for bamboo production

capacity control and building awareness. Villagers can be living with the nature and can apply their knowledge and experiences to develop and solve problems harmoniously. This management strategy also makes also local natural resources utilization sustainable and self-reliant.

At present, community business on bamboo processing can increase the income of the whole community about 2.61-3.04 millions baht per year: about 85% of this income belongs to the poor villagers who are the majority of the community. They can earn about 4,500- 5,400 baht per person per 2 months. It can distribute income to community and the villagers have enough money to buy rice for household consumption for the whole year. Moreover, the villagers under Doi Tung development project do not enter in the forest areas for expanding their agricultural lands. This can conserve forest areas and sustain the bamboo forest. From the environmental impact monitoring conducted by villagers, they collected data about growth and the number of bamboo stems. It found that there were about 29-30% of new bamboo stems from the whole number of stems in a clump of bamboo. The result of 2 plots, sized 30x100 square meters found the proportion of new bamboo stems about 36 %. It indicates that community bamboo forest management does not damage the clumps of bamboo in the bamboo forest. The result of water quality analysis gave a value of 7.2-7.9 is in moderate to high quality level of water. It shows that land use activities and bamboo forest management do not affect to water quality. People realize more on the benefits of their bamboo forest, participate in the bamboo forest management and strictly observe regulations. They also corroborate with the government authorities to protect forest from disturbing forest for doing swidden cultivation or disturb forest by people who do not participate with the project.

Bamboo processing can support "Community's Economy" on job creation and income generation to community. In each year, community makes a strategic plan for systematic management and completed production. The returns of each year are more efficiency and productivity. It found that the community's strength criteria on bamboo processing business gave a value of 3.3 points from 4 points of the community business criteria. From 1999 to 2003, members of the group earn about 18.46%, 14.08%, 16.41% and, 15.51 %, respectively. In addition, community participation in bamboo forest management under Doi Tung development project can also be used as a natural resources management's knowledge center and a place for other communities that have similar community context or interested in solving problems on uncertain occupations. In the areas that do not have bamboo forest, the community must plant bamboo mixed with other plants in the agroforestry system. Thus, the participatory management is a pattern and tool for further community development work.